

ВІДГУК
офіційного опонента – доктора філологічних наук, професора,
доцента кафедри прикладної лінгвістики,
декана факультету іноземної філології
Лариси Леонідівни Макарук
на дисертацію Олени В'ячеславівни Гордієнко
«Термінологічна лексикографія
у формуванні глобального наукового простору галузі медицини
(на матеріалі англomовних медичних словників)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за
спеціальністю 10.02.04 – германські мови

Лексикографічні ресурси є тими неоціненними джерелами, до яких ми апелюємо в пошуку відповідей на щоденні питання. Розмаїття та багатство цих ресурсів свідчать про мовні скарби, які накопичувалися століттями етнічними спільнотами, що передають їх у спадок наступним поколінням. Закономірно, що суспільство полівекторно еволюціонує, вочевидь, це позначається й на засобах, якими оперують адресати й адресанти, прагнучи задовольнити свої комунікативні потреби. У цьому ракурсі йдеться не лише про нові одиниці, які постійно з'являються в арсеналі комунікантів, а й про способи їх фіксації та репрезентації у різнотипних словниках. Тому, поза сумнівом, обрана дисертанткою тема дослідження є *актуальною*.

Її важливість також зумовлена й тим, що у вітчизняних розвідках ні друковане словникarство, ні електронне, яке набуває усе більшої ваги та популярності, поступово витісняючи класичні паперові ресурси, майже зовсім не перебувало у фокусі уваги вчених. Ураховуючи це, заявлені дисертанткою тема та мета відповідають викликам сьогодення. Робота, скерована на дослідження медичних лексикографічних джерел, неабияк затребувана та важлива, оскільки вони призначені для фахівців, від яких залежить найголовніше – наше життя та здоров'я. Різнотипні медичні словники охоплюють матеріал, що висвітлює різні аспекти лікарської практики. З огляду на це, медичні ресурси повинні мати логічну структуру й містити достовірний матеріал, який не залишає місця для сумнівів.

Наукова новизна отриманих результатів зумовлена тим, що О. В. Гордієнко вперше на лінгвістичних теренах веде мову про *металексикографію галузі медицини*; усебічно висвітлює етапи розвитку медичної лексикографії; формує банк англomовних медичних довідників різних типів за період з XVII ст. до початку XXI ст. (2020 р.) загальним обсягом 472 одиниці; пропонує принцип типологічної класифікації англomовних медичних довідників, який поєднує два критерії – функціональне навантаження довідника й потреби потенційного користувача; здійснює спробу започаткувати концептуальну модель англomовного медичного навчального словника, в основі якого лежить системний підхід.

У першому розділі **«Теоретичне підґрунтя дослідження термінологічної лексикографії»** дисертантка обґрунтовує підходи до трактування терміна та лексикографічного термінознавства; пропонує власні дефініції та підходи до аналізу; робить еволюційний екскурс фундаментальних праць, що є базисними для анонсованої теми; звертає увагу на глобалізацію та англійську мову як *lingua franca*.

У другому розділі **«Методологія і методика системного дослідження англomовної медичної термінографії»** дисертантка висвітлює теоретичні та практичні сфери медицини; способи творення термінів; їх лексикографування; процеси, які їм характерні; аналізує синоніми, здійснюючи порівняння на основі різних типів словників; описує методи; пропонує класифікацію словників; базові властивості складних адаптивних систем; здійснює історичний огляд системного світогляду; окреслює етапи розвідки.

Третій розділ **«Зародження англomовної медичної термінографії та її розвиток як складної адаптивної системи»** присвячено становленню та розвитку медичних словників на основі джерел стародавнього світу, античності, середньовіччя, раннього та пізнього нових часів та сучасності.

Четвертий розділ **«Типологія і лексикографічний аналіз словників англomовної медичної термінографії»** відведено огляду типів словників, у тому числі й медичних; висвітленню диференційних ознак фактуальних медичних

словників, медичних енциклопедій, медичних довідників; здійсненню критичного аналізу з урахуванням кількісних показників.

П'ятий розділ **«Концепція англomовного навчального медичного словника»** присвячений опису навчальних лексикографічних джерел; проведенню анкетування студентів та викладачів та спробі укласти новий словник на основі розробленої авторської програми *LearnMedict*.

Опрацьована дисертація свідчить, що О. В. Гордієнко мала на *меті* обґрунтувати динаміку розвитку англomовної медичної термінографії та окреслити її можливі вектори розвитку. Беручи до уваги перелік викладених завдань, дисертантка розглянула еволюцію англomовної медичної термінографії (XVII ст. – поч. XXI ст.); окреслила теоретичні засади дослідження термінологічної лексикографії; запропонувала методику комплексного дослідження медичної термінографії; проаналізувала англomовну медичну термінографію як складну адаптивну систему (далі – САС) з урахуванням взаємодії та взаємовпливу всіх її компонентів; висвітлила класифікацію англomовних медичних словників; розробила модель електронного навчального англomовного медичного словника з урахуванням потреб цільової аудиторії.

Дисертація містить 13 таблиць, 86 рисунків (схеми, ілюстрації). Обсяг опрацьованих джерел становить 641, з них 565 праць вітчизняних і зарубіжних авторів (264 іноземними мовами), 76 довідкових лексикографічних джерел та 472 джерела фактичного матеріалу. Це свідчить про те, що дисертантка обізнана з українськими та іноземними ресурсами, що дало змогу докладно вивчити досвід колег та апробувати у власній розвідці кращі практики.

Достовірність та об'єктивність виявлених результатів забезпечує обраний матеріал дослідження, зокрема 472 англomовних медичних довідники різних типів (370 словникових довідників: 235 тлумачних словників, 124 перекладних словників, 11 енциклопедичних словників та 102 фактуальних медичних довідників (анатомічні атласи, номенклатури, компендіуми, енциклопедії)), які було відібрано із каталогів *National Library of Medicine, Simon Fraser University*

Library, The British Library, The Internet Archive, Library of Congress, WorldCat, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Обрані **об'єкт** та **предмет** дослідження дають підстави стверджувати, що проведена авторкою робота слугує основою для розвою *теорії термінологічної лексикографії, медичної термінографії, англомовної медичної термінографії*. Запропонований методологічний алгоритм може бути частково екстрапольований у дослідженнях аналогічних тематик. Результати аналізу можна використати під час опанування нормативних та опціональних курсів «Історія англійської мови», «Вступ до мовознавства», «Лексикологія», «Теорія та практика перекладу» а також у процесі розробки паперових та / або електронних словників чи аналогів перших.

Позитивним є те, що дисертантка вдається до докладного аналізу лексикографічних джерел, їх історичної ретроспективи. Логічним та вдалим видається й аналіз синонімів на основі різних лексикографічних джерел, способів творення медичних термінів та висвітлення складних адаптивних систем. Схвальною є спроба розглянути словники з візуальними компонентами. Здійснення огляду складу словосполук на основі анатомічного атласу також є вартим уваги. На позитивну оцінку заслуговує й опис електронних медичних словників, які відповідають викликам та потребам сьогодення. Спроба розробити словник також видається логічною, оскільки дисертантка обґрунтувала переваги та недоліки усіх доступних лексикографічних джерел медичного спрямування, що й зумовило потребу в створенні ресурсу, який задовольнив би потреби сучасних потенційних користувачів.

Принагідно зауважимо, що історично склалося так, що словники є мультимодальними. Саме на цьому слід було б акцентувати увагу. Можна було б присвятити один розділ словникам без ілюстративних компонентів, а другий – з ілюстративними. Окремим аспектам дисертантка приділяє увагу. Наприклад, ілюструванню органів або графічній номенклатурі репрезентації інформації в словниковій статті. Однак хотілося б докладнішого висвітлення цих аспектів та конкретних практичних втілень (наприклад, укладання словника невеликого за

обсягом з акцентом на візуальних елементах). Доречним також було б докладне висвітлення електронних ресурсів у порівняльному аспекті задля розробки ресурсу у відкритому доступі з перспективою подальшого удосконалення та впровадження у щоденну практику (функціонування навчального онлайн-ресурсу як результату здійсненої копійної роботи дисертантки, а в перспективі й розробки продукту програмного забезпечення з реєстрацією авторського права на нього), що й слугувало б переконливою беззаперечною новизною розвідки.

Вартим уваги є й той факт, що результати дисертації О. В. Гордієнко відображено у 32 публікаціях авторки, у тому числі: 1 одноосібній монографії, 1 розділі колективної монографії, 16 статтях у наукових фахових виданнях України, 5 статтях у закордонних фахових публікаціях, 1 статті в інших виданнях, 6 тезах доповідей на фахових вітчизняних і міжнародних наукових конференціях, а також у 2 розділах підручників, що додатково відображають наукові результати дисертації. Зміст автореферату дисертації ідентичний її основним положенням та результатам і відповідає чинним стандартам.

Водночас робота Олени В'ячеславівни Гордієнко викликає низку питань й зауважень, відповіді на які хотілося б почути під час дискусії:

1. У роботі не прослідковуємо чіткість та системність у викладі матеріалу. Загалом дисертація має описово-теоретичний характер та ґрунтується на розгляді існуючих лексикографічних джерел. На сторінках роботи дисертантка неодноразово повертається до трактування одного і того самого поняття чи підходу, про які уже йшлося. Наприклад, у першому розділі О. В. Гордієнко спершу пропонує власну дефініцію понять *термін* та низки релевантних до нього одиниць, потім знову апелює до визначень, запропонованих іншими дослідниками. Це саме стосується й розгляду САС у другому розділі тощо. Викликає сумніви доцільність висвітлення глобалізаційних процесів та англійської мови як *lingua franca*, що є апіорі самоочевидним.
2. Видається недоцільним обґрунтування теоретичних та практичних сфер медицини у другому розділі (їх українськомовне перелічення с. 74 – 79). Цей

матеріал не має нічого спільного з англійською мовою. Додаткових пояснень потребують окремі підходи, про які йдеться у другому розділі, зокрема культурологічний та математичний. Яким чином ними послуговується дисертантка у роботі? До прикладу, математичний зводиться виключно до кількісних підрахунків (йдеться про таблиці, які вміщують лише кількісні цифрові дані, і жодних мовних виявів). Якщо це так, тоді слід було б говорити про метод кількісних підрахунків. Незрозумілим є й висвітлення системного світогляду на с. 99 – 104. У цьому випадку варто було б обмежитися кількома абзацами, а не сторінками.

3. Сумнівною є потреба у докладному висвітленні історії розвитку лексикографічних джерел у третьому розділі. Вочевидь, для формулювання нових результатів необхідно було вивчити підґрунтя, але цей матеріал слід було б викласти в першому розділі та стисліше резюмувати аналізовані джерела. Закономірним є той факт, що все довкола має схильність змінюватися, ставати досконалішим, довершеним, оптимальнішим, це видається зрозумілим апріорі. Словники в цьому плані не є винятком. Виокремлені дисертанткою періоди є фіксовані та ґрунтуються на історичних віхах, а запропоновані номінації цих періодів заслуговують на позитивну оцінку, але навряд чи можуть підсилювати новизну в рамках германських мов. Не зрозумілим є багаторазове виокремлення у підрозділі підзаголовків «Позалінгвістична складова потенціалу» та «Лінгвістична складова системного потенціалу» (с. 156 – 167). Загалом, у третьому-п'ятому розділах традиційно прослідковуємо практичне втілення постульованих передумов теоретичних узагальнень. Однак у роботі О. В. Гордієнко це має фрагментарний характер та не відображає заявлену систему змін терміносистеми медичної сфери упродовж досліджуваного періоду. Ми свідомі того, що робота ґрунтується на словниках, однак хотілося б бачити динаміку досліджуваних ресурсів на основі англomовного матеріалу, не лише зміну формату репрезентації, збільшення обсягу кодифікованих одиниць, загальне оформлення, а й градацію мовних параметрів.

4. У четвертому розділі дисертантка вдруге повертається до типів словників (с. 185 – 194), хоча оглядово висвітлює цей самий вектор і у другому розділі (с. 93 – 94). Чи варто було описувати типи словників саме в цьому розділі чи все-таки докладно представити власні результати у першому чи другому? Значний об'єм роботи займають таблиці та схеми, переважну більшість яких слід було б винести в додатки. У тексті варто було б залишити лише описовий матеріал з покликанням на допоміжні складники. На сторінках дисертації міститься чимало світлин словників. Їх однозначно варто було б винести в додатки, зокрема їх обкладинки або ті світлини словників, які не мають стосунку до аналізу або займають понад третину сторінки. Слід було б уникати викладу інформації, яка не є релевантною для аналізу, зокрема біографічних довідок авторів окремих ресурсів, їх попиту, кількості продажу (с. 237) тощо. На с. 259 авторка вдається до україномовного перелічення підрозділів медицини (*акушерство, алергологія, анатомія, анестезіологія, бактеріологія, біологія тощо*). Яку користь від цього отримує розвідка – питання відкрите.
5. У п'ятому розділі не слід було б знову повертатися до опису навчальних лексикографічних джерел на основі теоретичних ресурсів (про це варто було б зазначити в перших розділах). Більшість деталей щодо розробки словника видаються зайвими для користувачів (це можна було б звести до односторінкового пояснення). Не зрозуміло, чому дисертантка, описуючи словникові статті, послуговується україномовними формулюваннями (заголовний термін; транскрипція; граматичні характеристики; етимологічна інформація; опис значення терміну; приклади найбільш вживаних словосполучень; приклади використання на рівні речення; ілюстрація (с. 353)) тощо. Англomовне формулювання значно розширює мовні компетенції студентів, які вивчають англійську мову для того, щоб мати змогу належним чином спілкуватися з англomовними комунікантами. Варто було б апробувати цей ресурс протягом певного періоду і на його основі здійснити опитування, щоб максимально адаптувати його до потреб

користувачів. Хотілося б отримати покликання на нього, щоб на власному досвіді пересвідчитися у його спроможності та ефективності. Наведені рисунки у вигляді скрінів зовнішнього вигляду цього ресурсу є погано читабельними та не дають змоги повністю зрозуміти його продуктивність.

6. Чимало питань генерує й опитування здійснене дисертанткою. Передусім підготовлені анкети слід було б винести у додатки. За словами дисертантки в анкетуванні взяли участь 619 респондентів. З них 538 – студенти різних курсів та факультетів. Розподіл респондентів є нерівномірним як в плані факультетів, так і курсів та їх етнічної приналежності (с. 328–330). Причому переважна більшість з них зазначили, що надають перевагу електронним словникам (77%) і лише 23% паперовим. Чи валідними є результати, якщо, як відомо, достовірність опитувань забезпечують фокус групи, що відповідають чітким параметрам? На с. 341 – 343 дисертантка пропонує анкету, за її словами, для експертів в галузі медицини. Однак нижче зазначає, що «Опитування серед описаного кола експертів не проводилося на даному етапі дослідження, але є перспективним у майбутньому при безпосередньому укладанні повного варіанту англomовного медичного словника, а також може бути використане при укладанні словників інших галузей знань». Постає питання щодо доцільності цієї анкети у тексті роботи?
7. На превеликий жаль, у роботі є численні орфографічні, стилістичні та пунктуаційні помилки. Не обійшлося й без алогічних формулювань, русизмів та значної кількості друкарських огріхів. Наприклад, «словники для учнів страждають від того, що» – с. 55; «довідкова література, що являє собою» – с. 91; «Взаємодія між агентами САС і їх поведінка можуть бути нелінійними, і вони дуже залежать від історії, контексту і початкових [702]. Це означає, що дрібні причини можуть мати значні наслідки. Наприклад, затримка з постачанням паперу або відключення електрики, що викликало збій у програмі, можуть зруйнувати всю логістику і призвести до того, що проєкт буде або відкладено, або зупинено» – с. 107 тощо.

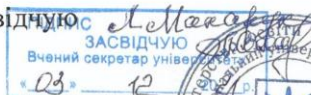
На підставі детального ознайомлення з дисертацією, авторефератом та публікаціями вважаємо, що кваліфікаційна наукова праця Олени В'ячеславівни Гордієнко на тему «**Термінологічна лексикографія у формуванні глобального наукового простору галузі медицини (на матеріалі англомовних медичних словників)**» до певної міри відповідає чинним вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженому Постановою КМУ № 567 від 24.07.2013 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015 та № 607 від 15.07.2020, і профілеві спеціалізованої вченої ради Д 17.051.02, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови за умови успішного прилюдного захисту.

Офіційний опонент:

доктор філологічних наук, професор, доцент
кафедри прикладної лінгвістики,
декан факультету іноземної філології
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Лариса МАКАРУК

Підпис Макарук Л. Л. засвідчую
Вчений секретар

Лариса СЕМЕНЮК